

از کودتای ۲۸ مرداد تا انقلاب اسلامی

۶ خرداد ۱۳۹۳ ساعت ۱۶:۳۵

به نظر آبراهامیان از سال ۱۳۲۰ تا کودتای ۱۳۳۲ دوره‌ای پدید آمد که در آن شاه کنترل بر بوروکراسی و پشتیبانی دربار را از دست داده بود اما بر ارتش تسلط داشت. اعیان و اشراف نیز در سطوح متعددی همانند مجلس و کابینه دولت‌ها نفوذ داشتند.

معرفی کتاب

فترت ناسیونالیستی، جنبش و ناسیونالیستی

فصل چهارم «فترت ناسیونالیستی» عنوان گرفته و دارای چهار بخش زیر است: ظهور دوباره اعیان و اشراف، جنبش سوسیالیستی، جنبش ناسیونالیستی و کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲. اشاره به حوادث پس از شهریور ۱۳۲۰ و برکناری رضا شاه و جانشینی پسر او به سلطنت، آغازگر فصل چهارم است. دل‌بستگی محمد رضا شاه به مسایل نظامی و تلاش او برای تسلط بر قوای ارتش، موضوعی است که در این بخش از کتاب آبراهامیان برجستگی ویژه‌ای دارد. بلند پروازی‌های محمدرضا شاه که بعدها بر اثر «درآمدهای باد آورده نفتی» بدل به «جنون خود بزرگ‌بینی» شد، از دید نویسنده پنهان نمی‌ماند و او به بررسی و شناخت رفتارهای شاه در سال‌های نخستین سلطنتش می‌پردازد.

به نظر آبراهامیان از سال ۱۳۲۰ تا کودتای ۱۳۳۲ دوره‌ای پدید آمد که در آن شاه کنترل بر بوروکراسی و پشتیبانی دربار را از دست داده بود اما بر ارتش تسلط داشت. اعیان و اشراف نیز در سطوح متعددی همانند مجلس و کابینه دولت‌ها نفوذ داشتند. نویسنده عملکرد نخست وزیران این دوره را بررسی می‌کند و خاستگاه اعیانی و اشرافی آن‌ها را نشان می‌دهد. این نیز گفتنی است که خاندان‌های اشرافی در طی این سیزده سال، چهاردوره مجلس را در سیطره خود داشتند.

آبراهامیان در بخش «جنبش سوسیالیستی» از پیدایش حزب توده، پایگاه طبقاتی و عملکرد آن یاد می‌کند و در بخش «جنبش ناسیونالیستی» به مصدق و هواداران ملی‌گرای او توجه می‌کند. از نظر او پشتیبانان مصدق، به رغم خاستگاه اشرافی او، از طبقات متوسط جامعه بودند. مصدق توانست با چنین پشتیبانی، یک جنبش توده‌ای را به منظور ملی شدن صنعت نفت بسیج کند. در این راه آیت‌الله کاشانی همراه و حامی او بود اما در ماجرای کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ توسط آمریکا، دولت مصدق سرنگون شد. آبراهامیان در این بخش به بررسی تأثیرات ملی شدن نفت بر ایران می‌پردازد و پیامدهای دراز مدت و عمیق کودتای ۲۸ مرداد را برمی‌شمارد.

انقلاب سفید و محمدرضا شاه

فصل پنجم «انقلاب سفید و محمدرضا شاه» عنوان گرفته و دارای بخش‌های زیر است: گسترش دولت، دگرگونی‌های اجتماعی، تنش‌های سیاسی و دولت تک حزبی. آبراهامیان سه ستون اصلی را نگه دارنده دولت پهلوی در آن سال‌ها می‌داند: ارتش، بورکراسی و نظام پشتیبانی دربار. او به افزایش قیمت نفت و درآمد سرشار شاه از فروش آن اشاره می‌کند و در تحلیل ساختار دولت در آن سال‌ها، به نقش نخست وزیران و رجال متنفذ دربار می‌پردازد. نویسنده ضمن بررسی دگرگونی‌های اجتماعی، تنش‌هایی را نام می‌برد که بر اثر تغییرات اجتماعی پدید آمده بود. آنگاه به نقش امام خمینی در مبارزه و ایستادگی علیه شاه توجه می‌کند و در تحلیلی دیگر، اندیشه‌های دکتر علی شریعتی را واکاوی می‌کند. در پایان این فصل نیز از تاسیس حزب رستاخیز توسط شاه و عواقب آن یاد شده است.

جمهوری اسلامی و انقلاب اسلامی،

فصل ششم و انتهای کتاب، «جمهوری اسلامی» نام دارد و دارای پنج بخش است: انقلاب اسلامی، قانون اساسی اسلامی، مرحله تثبیت، ترمیم‌دور و ایران کنونی. بررسی سلسله حوادثی که به پیروزی انقلاب اسلامی در بهمن ۱۳۵۷ انجامید، سرآغاز مباحث این فصل است. در ادامه از رویدادهای سالهای نخستین انقلاب اسلامی یاد می‌شود. بررسی‌های گذرای آبراهامیان تا رویدادهای سال ۱۳۸۴ ادامه پیدا می‌کند. کتابشناسی و نمایه، صفحات پایانی کتاب را شکل می‌دهند. بدین گونه فصل‌های شش‌گانه کتاب «تاریخ ایران مدرن» به پایان می‌رسد.

منبع:

یرواند آبراهامیان، «تاریخ ایران مدرن»، ترجمه محمد ابراهیم فتاحی، تهران: نشر نی، ۱۳۹۳

